

eigen instituut gerichte (priester)opleiding, onderscheiden in noviciaat, filosoficum en theologicum. De dominicanen en jezuïeten waren hiermee al op onderdelen gestart vóór de Grondwetswijziging van 1848. Zo hadden de eerstgenoemden reeds in december 1837, zij het clandestien, een overigens uiterst bescheiden noviciaat gesticht in het Brabantse Uden. Van 1843 tot 1852 was dit noviciaat, uitgebreid met een afdeling voor filosofie en theologie, in Nijmegen gevestigd, waarna novicen, filosofen en theologanten samen met een drietal docenten hun intrek namen in een nieuw gesticht klooster in Langenboom, gemeente Escharen, dat gelegen was tussen Grave en Uden. Deze vestiging bleek echter geen goede keuze: niet alleen vanwege de uiterst primitieve leefomstandigheden ter plaatse, maar ook omdat het klooster veel te ver van de bewoonde wereld lag. In 1858 kregen noviciaat en studiehuis een betere en definitieve vestiging in het nabij Arnhem gelegen Huissen. Daar was in januari 1856 ten behoeve van de orde een buitenplaats gekocht, die na een verbouwing huisvesting kon bieden aan een grote groep paters, fraters en fraters-studenten. Met ingang van begin oktober 1858 werd hier door een aantal paters onderricht gegeven in wiskunde, wijsbegeerte, leerstellige en zedkundige godgeleerdheid, kerkelijk recht, kerkelijke geschiedenis, Heilige Schrift en gewijde welsprekendheid.¹³

De jezuïeten hadden eveneens al in een vroeg stadium oog gekregen voor het aankweken van nieuwe aanwas. Nadat zij in 1842 een filosofie-cursus hadden kunnen inrichten in het hierna nog te bespreken kleinseminarie te Culemborg, konden zij in 1850 zonder veel problemen een noviciaat openen in Ravenstein. Dit werd in 1865 overgeplaatst naar 'Mariëndaal' te Velp bij Grave. In 1852 werd in Maastricht begonnen met een eigen, volledig uitgebouwde en dus vierjarige theologie-opleiding. Omdat deze opleiding niet alleen voor de Nederlandse, maar ook voor de Duitse provincie bedoeld was, koos de toenmalige provinciale overste Andreas Consen voor de naar Nederlandse begrippen nogal excentrisch gelegen stad Maastricht. De keuze bleek een goede. Het 'Canisianum' is tot 1967 als theologicum van de orde blijven bestaan.¹⁴

De franciscanen tenslotte kregen krachtens een besluit van de apostolisch visitator Julianus Jacobus van Loo o.f.m. in februari 1851 een meer geregelde opleiding voor nieuwe kloosterlingen. Daartoe werd gebruik gemaakt van de drie kloosters, waarover de orde op dat moment in Nederland kon beschikken. In Venray werd het eerste jaar van het noviciaat gevestigd, in Megen het tweede jaar noviciaat en de filosofie-opleiding, terwijl in het oudste nog bestaande klooster, dat in 1461 was gesticht in kasteel 'De Aldenborch' te Weert, de theolo-

werden niet afgeschaft, maar mochten geen novicen aannemen.

11 . Vgl. hiervoor: E.H. (Guus) Bary, 'De dominicanen in Amsterdam vanuit dominicaans perspectief. Een historische exercitie', in: J.D. Snel (eindred.), *En God bleef toch in Mokum. Amsterdamse kerkgeschiedenis in de negentiende en twintigste eeuw*, Delft, 2000, 239-275, voor dit thema vooral 245-250.

12 . Met betrekking tot de jezuïetenorde werd op 6 januari 1849 een Nederlandse vice-provincie opgericht, die op 3 juni 1850 tot een volwaardige provincie werd geconstitueerd. Vgl. hiervoor: K.J. Derks, *Bij het honderdjarig bestaan van de Nederlandse provincie der Sociëteit van Jesus (1849-1949)*, Den Haag, 1949. Met betrekking tot de franciscanerorde werd op 24 juli 1853 de oorspronkelijk in 1529 opgerichte Nederlandse provincie hersteld. Vgl. hiervoor het eeuwfeestnummer van *Neerlandia Seraphica* 23(1953), aflevering 7. Voor de ontwikkelingen rond de nobertijnerorde in Nederland: C.A. van Liempd e.a., *Berne-Heeswijk: verleden-heden*, Heeswijk, 1934.

13 . Vgl. G.A. Meijer, *Gedenkboek van de Dominicanen in Nederland 1803-1910*, Nijmegen, 1912.